

VLASTNÍ HODNOCENÍ MATEŘSKÝCH ŠKOL V SÍTI PROGRAMU ŠKOL PODPORUJÍCÍCH ZDRAVÍ

Zora SYSLOVÁ

Abstrakt: Příspěvek se pokouší vystihnout proces hodnocení mateřských škol přijatých do sítě Programu podpory zdraví ve školách.

Pozornost bude věnována především tvorbě kritérií pro hodnocení výsledků, na nichž v současné době pracuje tým lektorek a vedení Programu podpory zdraví v mateřských školách.

V závěru příspěvku bude autorka informovat o připravované publikaci, která by měla obsahovat všechny nástroje pro vlastní hodnocení školy vytvořené týmem autorek Programu podpory zdraví v mateřských školách.

Klíčová slova: evaluace, hodnocení, indikátory, kriteria, školní vzdělávací program, oblasti hodnocení, nástroje, vlastní hodnocení školy

Problematika evaluace (hodnocení), přestože je ve školství nově zavedenou povinností, byla **od počátku součástí strategie škol podporujících zdraví**. Vstoupení škol do sítě Programu PZMŠ je podmíněno vypracováním Školního kurikula (Školního vzdělávacího programu) a setrvání v síti závisí na výsledcích evaluace školního programu po tříletém trvání a následném vypracování inovovaného Školního kurikula. Nyní se tříletý cyklus vzhledem k souladu s požadavky vyhlášky č.15/2005 Sb., kterou se stanoví náležitosti dlouhodobých záměrů, výročních zpráv a vlastního hodnocení školy, změnil na čtyřletý.

Program PZMŠ vytvořil pro školy přijaté do sítě Škol podporujících zdraví v ČR **evaluační nástroj** nazvaný **INDI MŠ** (Havlinová aj., 2004). Jedná se o soubor indikátorů pro evaluaci podmínek. Jsou totožné s dvěma integrujícími principy *Respekt k přirozeným potřebám jednotlivce* a *Rozvíjení komunikace a spolupráce* a dvanácti zásadami – podmínkami formálního kurikula a v evaluačním nástroji nazvaným INDI MŠ nesou stejný název.

Jedná se o tyto podmínky:

1. Učitelka podporující zdraví
2. Věkově smíšené třídy
3. Rytmičtý řád života a dne

4. Tělesná pohoda a volný pohyb
5. Zdravá výživa
6. Spontánní hra
7. Podnětné věcné prostředí
8. Bezpečné sociální prostředí
9. Participativní a týmové řízení
10. Partnerské vztahy s rodiči
11. Spolupráce mateřské školy se základní školou
12. Začlenění mateřské školy do života obce

Mateřská škola jimi vyhodnocuje, nakolik se jí daří rozvíjet a promyšleně využívat principy a zásady - podmínky pro naplňování cílů vzdělávání, které vedou k rozvíjení kompetencí u dětí na konci předškolního období. Každý indikátor je popsán řadou specifických, konkrétně vyjádřených položek. Ty jsou členěny podle toho, koho se týkají (dětí, učitelky, ředitelky, MŠ, ZŠ, případně rodičů, školní kuchyně a dalších). Jsou formulovány z pozitivního hlediska, jak by naplňování příslušného indikátoru mělo vypadat.

INDI MŠ je sestaven jako dotazník. Při hodnocení zaznamenávají hodnotitelé (učitelky, rodiče, kuchařky, popřípadě další prizvaní partneři) **do záznamových listů** své odpovědi. K tomu využívají pětistupňovou škálu podle toho, jak často se podle hodnotitele jev popisovaný v jednotlivé položce v MŠ objevuje:

- 1) **nikdy** – ne, neděláme to, mezi dětmi se takové chování a jednání nevyskytuje;
- 2) **výjimečně** – víme o tomto projevu (situaci), ale daří se ho naplnit jen sporadicky, spíše náhodně;
- 3) **občas** – snažíme se vědomě záměr naplnit, vést k němu děti, někdy se nám to daří, ale dochází i k neúspěchům;
- 4) **často** – již víme dobře, jak věci zařídit, ale vždy optimálního výsledku nedosáhneme, děti se sice dovedou projevit žádoucím způsobem, ale ne vždy;
- 5) **pravidelně** – daří se nám spolehlivě dosahovat optimálních výsledků, všechny děti se uvedeným způsobem chovají vždy, takový způsob jednání je pro nás samozřejmostí.

Matematicky vyhodnotitelný způsob napomáhá vyvarovat se subjektivním výroky typu „Líbí se mi..., myslím si...“ apod., a umožňuje lépe a přesněji zhodnotit to, do jaké míry je příslušný indikátor skutečně plněn.

Mezi záznamovým listem jednotlivého hodnotitele a záznamem MŠ jako celku jsou tabulky jednotlivých indikátorů. Z nich vyplývá, jak jsou které položky hodnotiteli hodnoceny. Pro ředitelku jsou důležité také informace z jednotlivých tříd – zda se učitelky v jednotlivých položkách shodují. V jejich hodnocení by nemělo docházet k výrazným odlišnostem. Je důležitý jejich jednotný přístup a současně také shodný pohled na projevy dětí.

V dlouhodobém horizontu pak mohou především učitelky sledovat, zda dochází k posunu, tedy ke zkvalitnění jejich práce, což ukazuje vyšší skóre v hodnocení jednotlivých položek.

Aby byl dotazník INDI MŠ vyhodnocen objektivně, musí hodnotitelé vycházet z informací získávaných **průběžně** prostřednictvím dalších nástrojů. O tom, jak postupovat při vyhodnocování vlastní práce, pojednává rozsáhlá kapitola v inovované knize *Kurikulum PZMŠ* (Havlíková aj., 2006).

INDI MŠ obsahuje také dotazník pro rodiče. Položky tohoto dotazníku korespondují s některými položkami ostatních dotazníků. Zaměstnanci MŠ tak mají možnost porovnat, zda se jejich „vidění“ ztotožňuje s hodnocením rodičů. Tento pohled pomáhá objektivizovat celkové hodnocení práce MŠ. **Výsledná zjištění evaluačního procesu přispívají k zefektivnění celého procesu plánování a realizace školního kurikula.** Výsledky ukazují, do jaké míry MŠ naplňuje požadavky programu PZMŠ a zda má mateřská škola předpoklady pokračovat v realizaci projektu PZMŠ.

Pro mateřské školy pracující v síti Programu ŠPZ v ČR byly připraveny semináře s obsahem vlastního hodnocení školy a všem byly také zdarma poskytnuty dotazníky INDI MŠ a další materiály (např. CD s tabulkami kompetencí a dílčích cílů). Velkou pomocí mateřským školám přijatým do sítě PZMŠ je také tzv. vnější evaluátor nebo-li EVA. Ta hodnotí školu zvenčí na základě stejných kritérií, jako si vyhodnocuje škola zvnitřku. Poté jsou tyto dva pohledy konfrontovány a identifikovány rozdílné názory. Eva je vybírána z řad lektorek a členek řídicího týmu Programu PZMŠ. Jejím úkolem je pomoci mateřské škole vidět se reálně.

Na základě zkušeností ze seminářů určeným výhradně školám přijatým do sítě PZMŠ byly vyškolenými lektorkami připraveny semináře s problematikou vlastního hodnocení v MŠ také pro další mateřské školy. K dnešnímu dni bylo jen v Jihomoravském regionu vyškoleny asi 500 učitelek a ředitelek mateřských škol.

K oblastem, které je třeba v mateřské škole hodnotit patří, kromě **podmínek**, ještě **procesy a výsledky**. Vyhláška č. 15/2004 Sb., obdobně jako RVP PV, uvádějí více oblastí, které je třeba vyhodnocovat. Při podrobnějším zkoumání se však jedná v obecné rovině o výše zmíněné tři oblasti. Pro všechny výše uvedené oblasti je třeba mít vypracovaná kritéria. Kritérium můžeme jinak označit jako „*měřítka pro srovnání či hledisko při posuzování*“ (Linhart 2003, s. 212).

Jak jsme se již zmínili, pro hodnocení **podmínek** byl vytvořen evaluační dotazník INDI MŠ. Soubor dotazníků však neobsahuje pouze indikátory pro 14 podmínek (2 principy a 12 zásad). Patnáctým dotazníkem je soubor položek – **kritérií** týkajících se formálního kurikula, tzn. **procesu vzdělávání**. Při bližším zkoumání lze zjistit, že také ostatní indikátory, zejména indikátor *Učitelka podporující zdraví* obsahuje položky týkající se procesu vzdělávání – tedy práce učitelky. Zahrnují její způsob plánování, schopnost být dítěti partnerem, umění empatické a podporující komunikace, využívání moderních metod a forem práce s dětmi předškolního věku, jakou je například metoda prožitkového učení, její schopnosti diagnostické atd. Příkladem může být dotazník č. 1 *Respekt k přirozeným lidským potřebám* v položkách 14–26 (Havlíková aj., 2004, s. 6).

P 1 Respekt k přirozeným lidským potřebám

	1	2	3	4	5
Odpověď:	nikdy	výjimečně	občas	často	pravidelně

Prosím, sledujte, zda se Vaše odpověď opravdu týká každého dítěte, nejen těch, které na sebe dovedou upozornit.

dítě:

1. které má malou potřebu spánku, odpočívá maximálně půl hodiny – věk dítěte nerozhoduje
2. pomalé má možnost dokončit činnost (kreslení, úklid hraček, oblékání, a pod.) ve vlastním tempu
3. rychle se zabývá jinou činností, než ostatní dokončí svou práci
4. se specifickými potřebami má v MŠ vytvořeny podmínky a podle požadavku rodičů a doporučení odborníků může být integrováno
5. odpočívá (spí) odpoledne tak dlouho, jak potřebuje
6. chodí na WC samostatně podle individuální potřeby
7. má na WC soukromí a klid
8. se adaptuje na docházku do MŠ ve společnosti rodiče tak dlouho, jak potřebuje
9. si všímá citových projevů jiných dětí, negativní se snaží utišit
10. přijalo dohodnutá pravidla soužití
11. se podílí na vytvoření pohody ve třídě
12. se pouští s odvahou do nových činností
13. hledá vzájemnou dohodu, kompromis – kontakty s ostatními dětmi mají spolupracující charakter

učitelka:

14. užívám ve své práci některý z modelů lidských potřeb
15. vyjadřuji se při vhodné příležitosti ke vzhledu, oblečení, projevům dítěte, abych mu poskytla zpětnou vazbu
16. vedu děti k tomu, aby nejdříve samy hledaly řešení svých problémů
17. komunikuji s dětmi i jinak než na verbální úrovni
18. pozoruji děti záměrně a cílevědomě především při hrách
19. sleduji individuální a věkové zvláštnosti dětí a zaznamenávám změny
20. poznám z chování dítěte, že je frustrováno
21. respektuji identitu a zvyklosti rodiny
22. problémy, se kterými se na mne děti obracejí, chápu vážně (nikdy je nezlehčuji, ani neobracím v žert)
23. sleduji, zda se některé dítě cítí na okraji zájmu skupiny
24. sleduji cíleně vztahy mezi dětmi ve třídě
25. projevuji všem dětem emoční vřelost
26. přijímám každé dítě nepodmíněně takové, jaké je

ředitelka:

27. organizuje pracovní dobu tak, že každý zaměstnanec včetně učitelek má přestávku v práci a může se v klidu najít
28. staví na pozitivních stránkách každého člena týmu a využívá jich ku prospěchu MŠ
29. vede pracovníky tak, že se každý člen týmu cítí významný a platný pro celý tým
30. vytváří podmínky i pro integraci dítěte se specifickými potřebami
31. dbá na dodržování dohodnutých pravidel ostatními
32. sama neporušuje dohodnutá pravidla

Pro oblast **výsledků** se v současné době nástroj obsahující kritéria teprve vytváří.

Hodnocení výsledků ukazuje, jakých kompetencí děti dosahují, co se po dobu docházky do MŠ „naučily“, jaké dovednosti a znalosti si osvojily. Již druhým rokem se pravidelně schází asi patnáctičlenná skupina autorek a lektorek Programu PZMŠ, aby připravila další nástroj tzv. SUKy (Sdružené ukazatele pro hodnocení kompetencí). V následující ukázce lze sledovat, že snahou autorského týmu bylo formulovat kritéria tak, aby bylo možné očekávané chování dětí sledovat.

1. Označuje správně části těla, pohlaví, důležité orgány. Vysvětlí, jak je může chránit před poškozením i jak se věkem mění.
2. Srozumitelně formuluje otázky i odpovědi a dožaduje se odpovědi, když něco neví. Zajímá se (ve své rodině, v MŠ, v obci, v přírodě – živé i neživé, v nej-různějších lidských aktivitách, povoláních i v umění) i o těžko pochopitelných a vysvětlitelných věcech.
3. Popisuje některé svoje vlastnosti. S radostí oznamuje co již zvládlo, přiznává co se mu ještě nedaří, nezesměšňuje sebe ani jiné.

Kompetence bychom mohli jinak označit také jako způsobilosti. Jde vlastně o předpoklady k určitým „činnostem“. Proto bylo snahou vytvářet kritéria spíše jako popisy činností, nikoli jako vlastnosti či osobnostní rysy jednotlivce.

Záměrem autorského týmu je oba nástroje – SUKy i INDI MŠ, společně s metodickým postupem evaluačního procesu připravit k publikování. Soubor dotazníků INDI MŠ totiž nevyšel v knižní podobě a je jen pracovním materiálem vydávaným mateřským školám v rámci seminářů.

THE SELF-EVALUATION OF KINDERGARTENS IN THE NET OF THE PROGRAMME – SUPPORT OF THE HEALTH IN THE SCHOOLS

Abstract: The aim of this contribution is to justify the process of the evaluation in the kindergartens working in the net of the Programme – Support of the health in the schools.

The attention will be concentrated especially on these criterions how to compare results, which team of lecturers and board of the Programme – Support of the health in the kindergarten work on at the moment.

At the end of the contribution the author will give information about preparation for publication which should contain all the tools for self - evaluation of the school made by team of authors within the Programme – Support of the health in the kindergarten.

Keywords: evaluation, assessment, indicators, criteria, school educational programme, fields of evaluation, tools, school self-evaluation